

ANNE BABA TUTUMLARI VE ÇOCUĞUN KİŞİLİK GELİŞİMİNE ETKİSİ

Bazılarımız işkoliktir, bazılarımız çok rahat.

Bazılarımıza göre vakit nakittir, bazılarımıza göre anı yaşamak önemlidir.

Bazılarımız mükemmeliyetçidir, bazılarımız hayatında küçük hatalara yer verebilir.

Bazılarımız için kurallar kesinlikle çiğnenmemelidir, bazılarımız için bütün yasaklar çiğnenmek içindir.

Bazılarımız canlı, hareketli, neşelidir, bazılarımız ise duruşuyla herkesi ciddiyete davet eder.

İş, aile, arkadaşlık, eğitim gibi hayatımızın farklı alanlarında her birimiz farklı tutumlar sergileriz. Tutumlarımız, farkında olmasak da dünyayı nasıl algıladığımızı, durduğumuz noktayı ve hayatımızı belirler. Tutumlarımız, yolumuza yalnız devam ederken sadece kendi yaşamımıza yön verir. Peki, anne ya da baba olduğumuzda? Bize katılan küçük üye yolun başındayken... Hayata dair hiçbir fikri yokken... Dünya onun için keşfedilmesi ve öğrenilmesi gereken birçok şeyle doluyken... Dünyayı tanımak ve anlamlandırmak için sayısız deneye girişirken... Üstelik bu deneyleri özgürce gerçekleştirmek isterken... Biz nasıl durmalıyız onun yanında?

Artık yalnız değil de çocuğumuzla birlikte yürürken, tutumlarımız onun da yaşamına yöne verir ve kişiliğini geliştirmesine katkıda bulunur. Anne baba olarak tutumlarımız hakkında farkındalık kazanmamız, bu gelişime olumlu katkıda bulunabilmemiz açısından önemlidir. Bu bültenimizde anne-baba tutumlarını ve çocukların kişilik gelişimine etkisini ele alacağız.

AŞIRI HOŞGÖRÜLÜ ANNE-BABA TUTUMU

Aşırı hoşgörülü anne babalar, çocuğun hiçbir davranışına sınırlama getirmeyen, hatalı davranışlarını bile büyük bir hoşgörü ile karşılayan, çocuğa sınırsız hak ve özgürlükler tanıyan anne babalardır. Bu anne baba tutumunda;

- ❖ Çocuğa neyi yapıp neyi yapmaması gerektiği anlatılmaz. Hiçbir zaman kesin kurallar belirtilmez.
- ❖ Çocuğun her istediğini yerine getirmek için büyük çaba harcanır. Aile çocuk merkezlidir. Çocuk anne babayı yönetir.
- ❖ Anne babalar sadece çok büyük bir problem olduğunda sert çıkışlarda bulunur, gözdağı verir. Olumsuz durumlarda bazen yaptırım uygularlar, ama çocuğa nedenini açıklamazlar.

Bu tutum orta yaşın üstünde çocuk sahibi olmuş anne babalarda daha çok görülür.

Aşırı Hoşgörülü Anne Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Yapısına Etkisi

Bu anne baba tutumu ile yetişen çocuk;

- ❖ Her istediğinin, istediği an, başkası tarafından yapılmasına alışır; kural ve sınır tanımaz.
- ❖ Her istediği hemen yapıldığından, duygu / istek ve dürtülerini denetlemeyi, sabır göstermeyi öğrenemez.
- ❖ Doyumsuz bir kişilik yapısı edinebilir.
- ❖ Dediği olmayınca aşırı öfke, kızgınlık duyguları yaşar.
- ❖ Kuralsızlığa alışır, kuralları olan ortamlara uyum sağlamakta zorlanır.
- ❖ Bencil, sorumsuz, kırılgan, her dediğinin anında olmasını isteyen, sabırsız, şımarık, anti sosyal, kurallara uymayan bir kişilik geliştirebilirler. Sosyal ortama girdiklerinde ve her dediklerinin olmadığını gördüklerinde hayal kırıklığına uğrar, kendi kabuklarına çekilebilir ya da agresif olabilirler.

AŞIRI KORUYUCU ANNE-BABA TUTUMU

Anne babanın aşırı derecede koruyucu tutumu, çocuğu gereğinden fazla kontrol etmesi ve koruması anlamına gelir.

Araştırmalar, annelerin babalara göre daha koruyucu davrandığını ortaya koymaktadır. Annelerin çocuklarına karşı koruyucu bir tutum geliştirmelerinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- ❖ Annenin ilk çocuğunun ölmüş olması, bir düşük yapmış, zor bir hamilelik geçirmiş, güç doğum yapmış ya da uzun süren bir tedavinin ardından çocuk sahibi olmuş ve başka bir çocuk sahibi olmaması,
- ❖ Annenin kendi çocukluk döneminde yeterli sevgi ve şefkatten yoksun bir aile ortamında büyümüş olması: Böyle bir aile ortamında büyüyen anneler çocukluk döneminde kendi anne babalarından göremedikleri ilgi ve sevgiyi çocuklarına göstermek isterler. Ancak sevgi ve ilgilerini gösterirken ölçülü davranamazlar ve aşırıya kaçarlara.
- ❖ Annenin evlilik hayatında eşinin çok az yer alması, eşinden beklediği sevgi ve yakınlığı bulamaması,
- ❖ Genellikle anne babaların yaşlılık döneminde dünyaya gelen çocuklar, en küçük çocuklar, bir evin tek kızı ya da oğlu olan çocuklar, fizik olarak kardeşlerinden daha güzel ya da başarılı çocuklar daha çok korunur.

Aşırı Koruyucu Anne Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Yapısına Etkisi

- ❖ Çocuğunu aşırı sevgi ve ilgiye boğan, aşırı koruyan bu aileler çocuğun yapması gereken her şeyi, çocuğun yerine yaparlar. Bu nedenle çocuk girişim yeteneğinden yoksun, sormadan bir şey yapamayan, kendi başına karar vermekten aciz, bağımlı bir kişilik yapısı geliştirir.
- ❖ Bu ailelerde çocuk bir problemle karşılaştığında, aile çocuğun yerine problemi çözer. Bu nedenle çocuğun problem çözme becerileri gelişmez. Çocuk karşılaştığı sorunlarla başa çıkamayacağına inanır ve sürekli hata yapma eğilimindedir.
- ❖ Bu tutumda çocukla ilgili her karar, çocuk adına aile tarafından alınır. Bu nedenle çocuğun karar alma ve seçenekleri değerlendirme becerileri gelişmez.
- ❖ Bu tutumla yetişen çocukların bazıları utangaç ve çekingen bir kişilik geliştirir. Bazıları ise inatçı, aşırı otoriter, etrafındaki kişilerin haklarını, isteklerini dikkate almayan, onları kullanan, sorumsuz, şımarık bir kişilik geliştirebilir.
- ❖ Bu tutumla yetişen çocuklar bir gruba girmekte ve kendilerini gruba kabul ettirmekte zorlanırlar. Sosyal becerileri zayıftır.

Bir Öykü:

“İyi niyetli ve yardımsever bir arkadaşımın bir gün doğada gezerken, kozasından çıkmaya çalışan bir kelebek gördük. Kelebek kozanın liflerinden çıkmaya çalışmaktaydı. Yardımsever arkadaşım hemen kelebeğin imdadına koştu. Dikkatlice kozanın liflerini sıyırdı, kozayı araladı ve kelebeğin fazla çabalamadan kozadan çıkmasını sağladı. Ancak, kelebek kozadan her ne kadar kolay çıktıysa da biraz çırpındı ve uçamadı. Yardımsever arkadaşımın göz ardı ettiği nokta şuydu: Kanatlar ancak kozadan çıkma çabaları ile güçlenir ve uçuşa hazırlanır. Kelebek kendini kurtarma çabalarıyla aslında kaslarını geliştirmekte, kendini ayakta tutacak, güçlü kılacak, uçmaya hazırlayacak hareketleri çabalarıyla öğrenmekteydi. Yardımsever arkadaşım, kelebeğin işini kolaylaştırarak güçlenmesine engel olmuştu. Kelebek hiçbir zaman özgürlüğü tanımadı, hiçbir zaman gerçekten yaşamadı.”

Amerikalı Psikiyatrist Ruth Sanford

AŞIRI OTORİTER VE REDDEDİCİ ANNE-BABA TUTUMU

Otoriter ve reddedici anne baba tutumunda çocuğa aşırı baskı ve disiplin uygulanır. Çocuğun kişilik yapısı, ilgi ve ihtiyaçları dikkate alınmadan, uyulması zor kurallar konur; çocuğun bu kurallara koşulsuz itaat etmesi istenir.

Çocuğun görüş ve düşüncelerini açıklamasına, benliğini ortaya koymasına izin verilmez; bağımsız bir kişilik geliştirmesi, bireyselleşmesi desteklenmez.

Bu tutuma sahip anne babalar, eğitimde cezayı ön planda tutarlar ve verdikleri cezalar suçla orantısızdır. Çocuğun en ufak yaramazlığı bile ağır cezalar ile sonuçlandırılır. Çocukları ile iletişimi oldukça yetersiz, soğuk ve serttir. Çocuklarına karşı hissettikleri sevgilerini, çocuk kendilerinin istediği gibi davrandığı zaman gösterirler. Çocukların şımaracağı kaygısı ile uyurken severler.

Aşırı Otoriter ve Reddedici Anne Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Yapısına Etkisi

- ❖ Anne babasından korkar. Bu nedenle kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmekten çekinir, edilgen ve uysal olabilir. Fakat içten içe anne babaya karşı düşmanlık besler, eline bir fırsat geçtiğinde ya da kendini güçlü hissettiğinde olumsuz davranışlar sergileyebilir.
- ❖ “Gizli karşı koyma” davranışı gösterebilir. Örneğin anne babası sürekli ders çalışmasını istiyorsa ve baskı yapıyorsa, çocuk ders çalışmaz. Kardeşine zarar verdiği ya da onunla iyi geçinmediği için sık sık ceza alıyorsa, kimse fark etmediğinde kardeşini itekler, zarar verir.
- ❖ Sürekli kusurları arandığı için streslidir ve hata yapma olasılığı artar. Hata yapan kişileri affetmekte, hoşgörülü olmakta zorlanır.
- ❖ Kendisine iyi davrananlara şüphe ile bakar, toplumdaki iyice uzaklaşırlar.
- ❖ Yardım duygusundan uzak, sinirli, inatçı, hırçın, uyumsuz, kendine ya da başkalarına karşı saldırgan davranışlar gösteren biri olabilir. Ya da pasif, utangaç, ürkek, çekingen, kendi duygu ve düşüncelerini ifade edemeyen bir kişilik yapısı geliştirebilir.
- ❖ Anne babanın cezacı tutumundan, güçlünün güçsüzü ezebileceğini öğrenerek; saldırgan ve kurallara uymayan bir kişilik geliştirebilir. Vicdan gelişimi olumsuz yöndedir.

MÜKEMMELİYETÇİ ANNE-BABA TUTUMU

Mükemmeliyetçi anne babalar, çocuklarının gösterdiği başarıyı yeterli bulmayan, çocuklarından hep daha fazlasını bekleyen anne babalardır. Çocuklarının diğer çocuklardan daha başarılı olmasını isterler, bu nedenle çocuklarına gelişim düzeylerinin çok üstünde çalışmalar yaptırırlar. Çocukları bu çalışmalarla ilgilenmez ya da bekledikleri düzeyde başarı gösteremezse, çocuklarının kapasitesinden şüphe duyarlar.

Bu anne babalar çocuklarını sık sık başka çocuklarla kıyaslar, çocuğun yaptığı şeylerde hep kusur bulurlar. Çocuklarını başarıları oranında severler.

Mükemmeliyetçi anne babalar kendi hayatlarında da mükemmeliyetçi bir eğilim içindedirler. Her seçimde, her işte mükemmel ararlar. Evlerini katı kurallarla yönetirler. Bu tutumları çocuk yetiştirme tutumlarına da yansır.

Bu tutum çocukluk yılları güç şartlar altında, maddi imkansızlıklar içinde geçmiş anne babalarda daha çok görülür.

Mükemmeliyetçi Anne Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri:

Bu tutumla yetişen çocuk;

- ❖ Anne babasının beklentilerini karşılayabilecek düzeyde ise pek fazla sorun yaşamaz. Ancak bu beklentiye cevap veremeyecek durumda ise “Ben başarısızım, beceriksizin biriyim.” gibi kendi benliğine ilişkin olumsuz duygular geliştirir. Benliğe ilişkin olumsuz duygular ise çocukta düşük benlik algısına ve özgüvenin azalmasına neden olur.
- ❖ “Nasıl olsa başaramıyorum.” diyerek anne babasının beklentisine cevap vermekten vazgeçebilir ya da anne babasının beklentisine cevap verebilecek güce sahip olsa da beklentilere cevap vermez. Böylece anne babasını cezalandırmaya çalışır.
- ❖ Çocuk kendi doğal içgüdüleri ve ağır kurallar arasında sıkışıp kalmıştır ve sürekli bir iç çatışma halindedir. Bir yandan anne ve babasına karşı doğal bir sevgi besler, bir yandan nefret duyar.
- ❖ Aşırı hırslı, atak, başarısız, çekingen ve yaşam sevincinden yoksun bir kişilik geliştirebilir.
- ❖ Her işte en iyi ve en üstün olmak ister. Fakat istediği seviyeyi yakalamayınca hayal kırıklığına uğrar ve çalışmayı tamamıyla bırakabilir.
- ❖ Bu tutum içindeki anne babalar aşırı kaygılarını bazen çocuğa yansıtırlar. Aşırı kaygı ise çocuğun başarısını olumsuz yönde etkiler.

TUTARSIZ ANNE-BABA TUTUMU

Tutarsız anne baba tutumu, anne ve babanın çocuk eğitiminde birbirinden farklı tutumlar sergilemesi ya da her birinin zamana, yere ya da duruma göre değişen farklı tutumlar sergilemesidir.

Anne babanın tutarsız tutumu çocuk eğitimindeki görüş ayrılığından kaynaklanabilir. Örneğin:

Örnek Olay 1:

Anne: *Hadi oğlum yemeğini yesene!*

Çocuk: *Ama anne aç değilim.*

Anne: *O yemek bitecek.*

Baba: *Yahu bırak karnı açsa yer ne zorluyorsun.*

Anne: *Ben onu bilmez miyim? Şimdi sofradan kalkacak abur cuburla karnını doyuracak. Hadi ye yemeğini.*

Babadan güç alan çocuk: *Baba yaa, yemek istemiyorum.*

Baba: *Hanım bırak, yemek istemiyormuş işte.*

Anne: *Yiyecek!*

Baba: *Tamam oğlum, sen kalkabilirsin.*

Tutarsız anne baba tutumunda kuralların ne zaman, nerede uygulanacağı belirli değildir. Anne babanın tutumu, o günkü ruh haline bağlıdır; aşırı hoşgörölü tutum ile aşırı otoriter tutum arasında gidip gelmektedir. Çocuk hangi davranışının nerede ve ne zaman kabul edilmeyeceğini önceden bilemez, doğru ve yanlış davranışları öğrenemez. Davranışlarını anne babasının öfkeli ya da keyifli oluşlarına göre ayarlamaya çalışır. Bu nedenle çocuk hangi davranışlarının doğru ya da yanlış olduğunu değil, “ne zaman yaparsam ceza almaktan kurtulurum?” sorusuna cevap arar.

Tutarsızlık anne babanın değişken tutumlarından kaynaklanabilir. Örneğin:

Örnek Olay 2:

Baba: *Oğlum dersine çalıştın mı?*

Çocuk: *Hayır baba şimdi oturacağım.*

Baba: *Daha önce anlaşmıştık, hani ben gelmeden ödevlerini bitirecektin?*

Çocuk: *Biliyorum.*

Baba: *Cezanı biliyorsun değil mi?*

Çocuk: *Yarın okuldan gelince dışarı çıkmam yasak*

Baba: *Tamam, şimdi ödevinin başına otur ve yarın da dışarı çıkma.*

1 HAFTA SONRA... Babanın keyfi yerindedir.

Baba: *Oğlum gelsene yanıma, biraz oturalım.*

Çocuk: *Şey baba, daha ödevlerimi yapamamıştım da....*

Baba: *Boş ver oğlum bu akşam maç var gel beraber maç seyredelim.*

İKİ HAFTA SONRA... Baba işten çok yorgun gelir ve stresli bir gün

geçirmiştir. Baba: *Daha derse yeni mi oturuyorsun?*

Çocuk: *Evet*

Çok sinirlenen baba çocuğuna bağırmağa başlar...

Yapılan araştırmalar tutarsız anne baba tutumları ile yetiştirilen çocukların, daha tutarlı biçimde yetiştirilen çocuklara oranla yaptırımı daha fazla direnç gösterdiklerini, umursamaz ve saldırgan davranışlarda bulduklarını göstermektedir. Ayrıca bu çocuklarda olumsuz tutumların değişmesi diğer çocuklara oranla daha güçtür.

Tutarsız Anne Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Yapısına Etkisi

Bu tutumla yetişen çocuk;

- ❖ Hangi davranışın doğru, hangi davranışın yanlış olduğunu öğrenemez. Ne zaman, nerede, ne yapacağını bilemezler. Çünkü davranışı anne babasının ruh haline göre kimi zaman ödüllendirilir, kimi zaman cezalandırılır.
- ❖ Doğru olanı yapmak yerine, “Ne yaparsam cezadan kurtulurum?” diye düşünür. Bu çocukta saldırgan ve olumsuz davranışların değiştirilmesi kolay değildir.
- ❖ Kendini kanıtlamak ve dikkatleri üzerine çekmek için, ürkek, yumuşak huylu, söz dinleyen ya da kendi benliğini ve bağımsızlığını göstermek için kavgacı, sinirli bir çocuk olabilir. Zamanla çevresindeki insanlara güvenmeyen, her şeyden şüphelenen, kararsız bir kişilik yapısı geliştirebilir.

KABUL EDİCİ, GÜVEN VERİCİ, DEMOKRATİK ANNE BABA TUTUMU

- ❖ Sevgi, saygı, huzur, güven ve şeffaflık olan bu ailede, çocuk tüm yönleriyle kabul edilir.
- ❖ Anne baba davranışları ile çocuğa uygun birer modeldir. Çocuğa yol gösterir, alternatif sunar, ama alacağı kararlar konusunda serbest bırakır, seçim çocuğa aittir.
- ❖ Aile içinde kurallar ve sınırlar herkes için ve hep birlikte belirlenir ve bu sınırlar içinde çocuk özgürdür. Çocuğa kuralların mantıklı açıklaması yapılır.
- ❖ Aileyi ilgilendiren kararlar birlikte alınır. Her konuda çocuğun düşünce ve fikirleri dinlenir. Fikirleri mantıksız olsa da saygı gösterilir.
- ❖ Anne baba birbirlerine ve çocuklarına karşı olan duygularında net ve açıktır.

Kabul Edici, Güven Verici, Demokratik Anne Baba Tutumunun Çocuğun Kişilik Gelişimine Etkileri

- ❖ Demokratik ve güven verici bir ortamda yetişen çocuk, kendine ve çevresine saygılı, sınırları bilen, yaratıcı, aktif, fikirlere saygı duyan, fikirlerini rahatlıkla söyleyebilen, kişilik ve davranışları açısından dengeli, sorumluluk duyguları gelişmiş, hoşgörülü, işbirliğine hazır, arkadaş canlısı, sosyal ve duygusal açıdan dengeli ve mutlu bir birey olarak yetişir.
- ❖ Anne babanın tutarlı ve kararlı tutumu çocuğun kendisine ve çevresindekilere güven duygusunu geliştirir.
- ❖ Kendi haklarını savunurken başkalarının haklarına da saygı duyar.
- ❖ Basit de olsa bu yaşlarda karar vermeye ve kendi başlarına iş yapmaya alışan çocuk, ilerde rahatlıkla kendi adına kararlar alır.

.....

“Ben biyolojik olarak sizin bir parçanızım. Ama sizin parçanız olmam bu kadarla da kalmıyor. Sizin her davranışınızdan ve sözünüzden etkileniyorum. Daha ilk doğduğum günlerde bile, kokunuzdan ve gülümsemenizden etkilenirdim. Bana gülümsediğinizde, dünyanın en mutlu bebeği ben olurdum. Sesinizi yükseltip tartıştığınız zamanlarda da, tıpkı gülümsediğiniz zamanlardaki gibi etkilenirdim. Ama bu sefer korkar ve ağlardım ya da sessiz kalmaya özen gösterirdim.

Şimdi biraz daha büyüdüm ama ben büyüdükçe, sizi daha iyi gözlemliyorum ve daha da çok etkileniyorum. Eğer babam sebze yemeklerini sevmiyorsa, ben de sebze yemeklerini sevmemeyi ve yememeyi kolayca öğreniyorum. O kadar hassasım ki iyiden de kötüden de hep etkileniyorum.

Küfürlü konuşmaları hafızam hemen kaydeder, bir gün size geri bildirimde bulunabilirim. Bana çok fazla yasak koyarsanız, huzursuz olurum ve yasakları delmek için, kendimce çeşitli yollar geliştiririm. Beni herhangi bir şeye çok zorlarsanız, bundan hiç hoşlanmam ve hemen aksini yapmaya başlarım. Benimle inatlaşırsanız, sizden “inat etmeyi” öğrenirim ve sizden daha çok inatçı olurum.

Eğer bana hiçbir şekilde disiplin uygulamazsanız, yolumu şaşırabilirim ve yanlışlar yapabilirim. Bana vurursanız vurmaya, bana güvenirseniz güvenmeyi, beni severseniz sevmeyi öğrenirim. Giyiminizden, oturuş ve kalkışınızdan, konuşma şeklinizden, insanlar arası iletişiminizden, yani kısacası her şeyinizden etkilenirim. Eğer bana olumlu örnekler sunarsanız, olumlu; olumsuz örnekler sunarsanız, olumsuz etkilenirim.”

Unutmayın, çocuk anne-babanın aynasıdır ve anne-baba olan sizsiniz!

ÇOCUK NE YAPIYORSA ONU ÖĞRENİR

*Eğer, bir çocuk sürekli eleştirilmişse;
Kınamayı ve ayıplamayı öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk kin ortamında
büyümüşse; Kavga etmeyi öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk alay edilip
aşağılanmışsa; Sıkılıp, utanmayı öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk sürekli utanç duygusuyla
eğitilmişse; Kendini suçlamayı öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk hoşgörülle yetiştirilmişse;
Sabırlı olmayı öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk desteklenip, yüreklendirilmişse;
Kendine güven duymayı öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk övülmüş ve
beğenilmişse; Takdir etmeyi öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk hakkına saygı gösterilerek büyütülmüşse;
Adil olmayı öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk güven ortamı içinde yetişmişse;
İnançlı olmayı öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk kabul ve onay
görmüşse; Kendini sevmeyi öğrenir.*

*Eğer, bir çocuk aile içinde dostluk ve arkadaşlık
görmüşse; Bu dünyada mutlu olmayı öğrenir.*

Dorothy Law Nolte

